

Küçədə şeirlərini satan şairimiz

Adalet.az Abdulla Şaiqin "Xatirələrım" kitabından Məhəmməd Hadi ilə bağlı xatirələri təqdim edir.

Hadinin eniş-yoxuşlu ədəbi fəaliyyəti, ziddiyyətləri ilə onun keçdiyi həyat yolu arasında bir yaxınlıq, uyğunluq var idi. Aşağıda nümunə üçün gətirdiyim bir-iki hadisə şairin həyatında baş verən üzlərlə belə səhnələrdəndir.

Bir gün mən küçədə Hadi ilə yan-yanə gedərkən birdən-birə durdu. Özünə başdan-ayağa bir quş baxışı ilə baxdıqdan sonra:

- Şaiq, üstümdə lüzumsuz nə var? - deyə soruşdu.

Mənasını anlamadığım bu sual-dan heyrləndim:

O isə:

- Diqqətlə bax, lüzumsuz heç bir şey görmürsənmi? - deyə sualını təkrar etdi.

- Yox, - dedim.

O, hirsələndi. Mənə acıqlı baxaraq:

- Siz də həyatın qeyudatına o qədər bağlanmısınız ki, gözləriniz lüzumlunu lüzumsuzdan seçə bilmir, - deyə cavab verdi. Sonra əli ilə jiletini çəkərək: - Bu mənim nəyimə lazımdır? - dedi.

Məsələni anladım. Borc almaq adəti deyil idi. Bunu bildiyim halda pul təklif etdim. Qəbul etmədi. Evimizə qonaq dəvət etdim:

- Hadi, gedək, bir yerdə yeyib-icək, - dedim.

O, yetim uşaq kimi inləyərək:

- Yox, qardaşım, bu gün öz səmələrimdə uçaraq, günəşimin ziyalarını örtən buludları parçalayıb dağıtmaq istəyirəm, xudahafiz, - deyə məndən ayrıldı. Həmişə mənimlə bir dost kimi görüşdüyü, evimizə gəldiyi halda, bugünkü hərəkəti mənə çox qərribə göründü.

Türkiyənin müstəbid sultanlarından olan Əbdülhəmidin əleyhinə 1908-ci ildə güclənən azadlıq hərəkatı Azərbaycanda bir çox qabaqcıl ziyalıları maraqlandırır. Bu həmin dövrlər idi ki, Sabir: "Osmanlılar, aldanmayın, allahı seversiz", - deyə Türkiyə xalqını istibdad əleyhinə daha qəti mübarizəyə çağırırdı. Azadlıq, inqilab xəbəri eşitmiş Məhəmməd Hadi də bəzi müasirləri kimi 1910-cu ildə Türkiyəyə getdi. Bütün ümidləri puça çıxmış şair, ancaq dörd ildən sonra ac, səfil bir şəkildə geri döndü.

Gəldiyini bilmirdim. Bir gün küçədən keçərkən üstü-başı kirli, halı pərişan bir şəxs əlimdən tutdu. Əvvəlcə tanımadım. Çünki, tanılacaq halda deyildi. O, titrək bir səslə:

- Şaiq, məni tanımadın? - deyə soruşdu. Səsindən, gözlərinin rəngindən Hadi olduğunu tanıdım. Qucaqlayıb bağrıma basdım.

- Aman, Hadi, bu nə haldır, - dedim.

O, gözləri yaşlar içində:

- Qardaşım, heç sorma, - deyə cavab verdi.

Hadini götürüb oradan birbaşa evə gəldim. Çəkməsi yırtıq olduğundan ayaqları dışarıda qalmışdı. Üst-başı və yaxası görünən alt köynəyi qapqara və yırtıq idi. Necə faciələr keçirdiyi gözlərinin sö-nük şüalarından məlum olurdu. Alt və üst paltarlarını tamamilə dəyişdirdirdim. Birlikdə hamama getdik. Evə qayıtdıqdan sonra o, mənə Türkiyədə keçirdiyi həyatı ətraflı nağıl etdi.

Hadi öz faciəsini belə söylədi:

"İstanbula çatdıqdan sonra ilk əvvəl "Tənin" qəzetində şərq dilləri mütercimi sifəti ilə çalışır, arabir "Mahtab", "Hilal" kimi qəzet və məcmuələrdə şeirlərini nəşr etdirirdim. Təbiətimi bilirsən, mənim və ya başqasının azadlığına toxunulduğu zaman əsəblərim yerindən oyanır, səbir edə bilmirəm. Mən buradan çar istibdadından çıxıb geniş nəfəs almaq, azad həyat keçirmək ümidi ilə ora getmişdim. Fəqət ora da həmin istibdadı bir az da artıqlığı ilə görüncə səbrim tükəndi. Ruhumdakı sıxıntı və kədərleri unutmaq üçün çarəsiz yenə daha şiddətli sürətdə içməyə başladım. Neyləyim? Qadın azadlığına dair yazdıqlarım xoşlarına gəlmədi, xalq azadlığına dair yazdım, yenə darıldılar. İttihadçılar hər yazıçıdan ancaq mədhiyyə gözləyirdilər. Şübhəsiz, mən onu bacarmazdım. Mən mədhiyyə üçün deyil, aləmi alt-üst edib inqilab yaratmaq üçün doğuldum. İstibdad xəfiyyələrinin mərkəzi olan İstanbul həyatı məni boğurdu. Dəfələrlə mənə sərxoş halda yaxalayıb polis idarəsinə almışdılar. Bir dəfə "Siz istibdad mikroblarısınız" - deyə qayım-məqamı təhqir etdim. O, məni İstanbula qayıtmamaq şərtilə yunan şəhəri Salonikə sürgün etdi. Pul yox, tanış yox... Salonikdə qadınların bazarlıqlarını evlərinə daşıyıb aldığım pul ilə ölüm-zülm yaşayırdım. Zalım yunanlar bunu da mənə çox gördülər. Bir gün məni Türkiyə xəfiyyəsi adı ilə yaxalayıb polis idarəsinə aldılar. Mən xəfiyyə olmayıb Qafqaz şairi olduğumu onlara inandırma bilmədim. Bir neçə gün həbsdə qaldıqdan sonra məni gəmiyə mindirib İstanbula göndərdilər.

Yolda yunan bəhriyyələri məni dənizə atmaq istədilər. Bir keşiş zor-güç mənə onların əlindən qopardı. Gəmi İstanbul körpüsünə yan aldı. Yaramaz mal kimi İstanbul da məni qəbul etmədi. Çox yalvardıqdan sonra məni Batuma gedən bir gəmiyə mindirib yola saldılar. Batumda sahilə çıxdım və bir dostumun köməyilə Bakıya gəldim. Eh, qardaşım, mənim həyatım başdan-baş a bir faciədir".

Günümüz bir yerdə xoş keçirdi. Rahatlanmaq və çalışmaq üçün kabinetimi ona verdim. Evdə bərk tapşırıdığım üçün heç kəs onun sərbəstliyinə toxunmurdu. Məqsədim onu içməkdən uzaqlaşdırıb təbii yola salmaq idi. Hətta "qaçmasın" deyə: "Araq ya şəraba meyliniz var isə, yemək ilə bir az içmək pis deyil" -

deyə bir neçə dəfə işarə də etdim. Qəbul etmədi: "Allah belasını versin, fəlakətlərimin başlıca səbəbi o deyilmidir?" - dedi. Bir həftə bizim evdə qaldı. Bir gün dərs deyib evə qayıtdığım zaman Hadini görmədim. Anamdan və başqalarından soruşduqda: "Səhər sən evdən çıxdıqdan sonra o da hara isə çıxıb getdi" - deyə cavab verdilər. Həmin gün nahara qədər onu gözlədim, qayıtmadı. Yeməyimi yeyib evdən çıxdım. Nəriman Nərimanovun qardaşı Rizvan Nərimanov ilə dost olduğundan onun dükanına getdim. Rizvan gülə-gülə dedi: "Bura gəl-

mişdi. Türkiyəni çox söydü, ittihadçılarda abır qoymadı. Sonra hara isə çıxıb getdi".

Bir həftə Hadini axtardım. Xəbər verən olmadı. Sonralar tanış bir həkim tərəfindən, tutulmuş olduğum alkoqolizm xəstəliyindən sağalmaq üçün xəstəxanaya göndərildiyini öyrəndim.

Xəstəxanadan çıxdıqdan sonra görüşdük: "Bizim evdə sənə heç bir mane olmadığı halda bəyənməyib qaçdın", - dedim. O, utancaq bir tövr ilə: "Yox, qardaşım, sənin evində özümü çox azad hiss edirdim. Heç bir mane də yox idi. Fəqət sənə mane olurdum", - deyə cavab verdi. Onu yenə evə aparmaq üçün israr etdim. Ancaq Hadi bu dəfə razılıq vermədi.

Birinci Cahan Müharibəsi başlanmışdı. Bəylərin və sərvətdarların təşəbbüsü ilə azərbaycanlılardan təşkil edilmiş "Dikaya diviziya" Karpət cəbhəsinə göndərildiyi zaman, Məhəmməd Hadi də ordu mollası kimi onlarla birlikdə Karpata getmişdi. Hadinin dostlarından olan şair Mürşüd Səttar oğlunun söylədiyinə görə 1916-cı ildə cəbhədən ona iki məktub yazmış və hər iki məktubda müharibə hadisələrini təsvir etmişdir. Karpatdan qayıtdıqdan sonra Bakıya gəlmiş və altı ay Mürşüdün evində qalmışdı. Bu zamanlar Hadi Karpatda yazmış olduğu "Əlvahi-intibah" adlı ayrı-ayrı parçalardan ibarət mənzuməsini "Turan" mətbəəsində pulsuz çap etdirərək küçələrdə satırdı.

Bir gün küçədə sərxoş halda mənə təsadüf etdi. "Hərərətli şeirlərim" sərlövhəli mənzuməsini mənə uza-daraq: "Al, beş manat ver!" - dedi. Mən cibimdə olan on manatımın ha-

mısını ona verdim. O, diqqətlə üzümə baxdıqda məni tanıdı və pulu ovcuma qoyub məni qucaqladı. Çox mütləssir idi. "Şaiqciyim, bağışla, tanımadım", - dedi. Nə qədər israr etdim, pulu almadı.

Bir dəfə şair M. Hadi yarı keflənmiş vəziyyətdə qəbiristanlıqdan keçirmiş. Ucuq qəbirlərdən birində dişləri ağaran kəlləni görmüş, onun dirilərə güldüyünü zənn edib, dərin fikrə qərq olmuş, həzin-həzin söyləmişdir:

Bu matəmğahi-dünyaya güldürdü sanki ölmüşlər,

Yer üstündə bəşər ağlar, gülər xakə gömülmüşlər.

M. Hadinin yaxın dostlarından biri də A.Şaiq idi. O, dostu Hadinin içkiyə aludə ol-duğunu söyləyib, dostcasına tənqid etdikdə, şair mütləssir bir halda:

- Eh, Şaiq, həyatı başdan-baş a faciələrlə keçmiş bir bədbəxtdən nə gözləyirsən! - söyləmiş və acı-acı ağlamışdır.

Şeirlərində qadın azadlığını ehtirasla müdafiə edən Hadi, ömrü boyu evlənməyə laqeyd münasibət bəsləmişdir. Şair qohumlarından birinin qızına vurulmuş, qız isə başqasına ərə getmişdi. İlk eşqi Hadinin qəlbində sağalmaz iz buraxmışdır. Evlənmək haqqında söhbət olanda, şair deyərmiş:

- Allah bəlalərini versin, bu qadınlarda bizi anlayacaq baş, hiss edəcək ürəkmi var?!

Hadi məğrur şəxsiyyət idi. O, hələ tələbə ikən mollalıqqa hazırlaşdığı halda, mövhumata qarşı ciddi çıxışlar edirdi. Bir gün mübahisə vaxtı, bəziləri şəhərin, bəziləri isə kəndin şərəfətli olduğunu söyləyir. Bir nəfər deyir:

- Kənd şərəfətlidir, çünki şeyxlərin hamısı kənddən çıxır.

O zaman şeyxlərin çox vaxt kəndlərdən çıxdığını, təriqətçiliyin əsasən, kəndlərdə yayıldığını bilən Hadi bu hadisələrə işarə edərək, həmin bir nəfərə ikibaşlı cavab vermişdir:

- Bəli, şeyx dediyin kəs kəndlərdən çıxır, onun şəhərlərdə nə işi var?!

Bir gün Hadi ilə A.Şaiq küçədə gedərkən, Hadi dayanır, üst-başına diqqətlə nəzər salıb Şaiqdən soruşur:

- Şaiq, üstümdə lüzumsuz nə var?

Söylədiklərindən bir şey başa düşməyən Şaiqin heyrləndiyini görən Hadi sualını təkrar edir:

- Diqqətlə bax, lüzumsuz heç bir şey görmürsənmi?

- Yox, görmürəm.

Hirsələnmiş Hadi dostuna acı-la baxır:

- Siz də həyatın giyudatına o

qədər bağlanmısınız ki, gözləriniz lüzumlunu lüzumsuzdan seçə bilmir, - deyə əli ilə jiletini çəkərək: - Bu mənim nəyimə lazımdır? - söyləyir.

Şaiq məsələni anlayır. Pul təklif etsə də, Hadi qəbul etmir. Evə qonaq dəvət etdikdə, getmir.

? Yox, qardaşım, bu gün öz səmələrimdə uçaraq, günəşimin ziyalarını örtən buludları parçalayıb dağıtmaq istəyirəm, xudahafiz, - deyə dostundan ayrılır.

Hadi çox vaxt, xüsusən kefli vaxtlarında vərəqələrdə çap olunmuş şeirlərini özü satarmış. Bir gün sərxoş halda Şaiqə rast gəlir, "Hərərətli şeirlərim" adlı mənzuməsini ona uzadır:

- Al, beş manat ver!

Şaiq cibində olan on manatı ona verir. Hadi on manat verəni diqqətlə süzdükdə, Şaiqi tanıyır, pulu geri qaytarıb, onu qucaqlayır, gözləri yaşarır; mütləssir halda deyir:

- Şaiqciyim, bağışla, tanımadım.

Məhəmməd Hadi demişdir:

- Həyatın pək qərrib fəlsəfəsi də vardır. Ölülərə kəfən və məzar bulunduğu kimi, vəfat edən şairlərin də əsərlərinə çox-çox naşir, çox-çox müştəri bulunur. Fəqət zavalı şüəranın həyatında əsərlərinə naşir və müştəri qəhətliyi təbiidir. Böylə deyilmi, ey möhtərəm oxucularım?!

Varlıqda olurlar hədəfi tiri-bəlanın, Öldükdə əyan olmada fəzli şüəranın.

Cəlilabad rayonunun Privolnoye kənd sakini Bayramova Şükufə Məlik qızına məxsus torpaq sahəsinin mülkiyyətə verilməsinə dair JN- 492, KOD 80600028 nömrəli Dövlət aktı itdiyi üçün etibarsız sayılır.

Aqil Abbas və "Ədalət" qəzetinin kollektivi tanınmış yazıçı-publisist

YUSİF KƏRİMOVUN

vəfatından kədərələndiklərini bildirir və mərhumun ailəsinə dərin hüznə başsağlığı verir.

Aqil Abbas Qarabağ qazisi **ETİMAD ƏSƏDOVUN**

vəfatından kədərələndiyini bildirir və mərhumun ailəsinə dərin hüznə başsağlığı verir.

Aqil Abbas Qarabağ qaziləri-nə qazi

ETİMAD ƏSƏDOVUN

vəfatından kədərələndiyini bildirir və mərhumun ailəsinə dərin hüznə başsağlığı verir.

Tələbə yoldaşları - qələm dostları yazıçı-publisist

YUSİF KƏRİMOVUN

vəfatından kədərələndiklərini bildirir və mərhumun ailəsinə dərin hüznə başsağlığı verir.

Təsisçi və baş məsləhətçi:

Aqil ABBAS

Baş redaktor:

İradə TUNCAY

Qəzet "Ədalət" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnmiş və "Azərbaycan" nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

KAPİTAL Bankın 1 sayılı Nəsimi rayon filialı.

kod: 200112 h/h

Müxbir hesab: 0137010001994

S.W.I.F.T. Bik: AIBAZ 2xhesab N:

3807001941100451111 VOEN: 1300456161

İndeks:0107 Qeydiyyat nömrəsi 100

Ünvan: Bakı AZ.1073 Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "AZƏRBAYCAN" nəşriyyatı, 6-cı mərtəbə.

Telefon: 538-05-50, 538-51-31, 534-55-98 Faks: 539-80-26

adaletqezeti@rambler.ru

adaletqezeti@mail.ru, adaletqezeti@box.az

Tiraj: 2500

Sifariş: 26

Çapa imzalanmışdır:

16.10.2018

